

Департамент освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської ОДА
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Факультет міжнародних економічних відносин
ГО «Асоціація політологів та міжнародників УжНУ»
НДІ політичної регіоналістики УжНУ

УКРАЇНА І ЦЕНТРАЛЬНА ЄВРОПА: ІСТОРІЯ, ПОЛІТИКА, КУЛЬТУРА

**МАТЕРІАЛИ
VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ФОРМАТ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА КРАЇН
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ,
ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ, ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН
ТА ПАНДЕМІЇ COVID – 19»**

**м. Ужгород
24 вересня 2021 року**

ОРГКОМІТЕТ

Юрій ОСТАПЕЦЬ, доктор політичних наук, декан факультету суспільних наук, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – голова оргкомітету

Ірина САВЧЕНКО, заступник начальника управління – начальник відділу молодіжної політики та національно-патріотичного виховання департаменту освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської ОДА – співголова оргкомітету

Володимир ГИРЯ, кандидат історичних наук, заступник декана факультету суспільних наук, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – співголова оргкомітету

Олександр БЕРТОЛОН, заступник голови правління ГО «Асоціація випускників політологів та міжнародників УжНУ» – співголова оргкомітету

Маріан ТОКАР, доктор наук з державного управління, професор кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук, директор НДІ політичної регіоналістики УжНУ – член оргкомітету

Олексій ШАФРАНЬОШ, кандидат політичних наук, начальник відділу зв'язків з громадськістю, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член оргкомітету

Катерина КЛОПОТАР, студентка спеціальності «Початкова освіта», голова студради факультету суспільних наук, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член оргкомітету

Ольвія ПАВЛЕЙ, студентка спеціальності «Політологія», голова студентського наукового товариства факультету суспільних наук, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член оргкомітету

Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура. Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid-19» / Відповідальні за випуск: В. І. Гиря., М. М. Вегеш. Ужгород: ТОВ "РІК-У", 2021. 396 с.

До наукового збірника увійшли матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid – 19», співорганізаторами якої виступили кафедра політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет», фонд «Scire» (Варшава, Польща), Інститут Центральної Європи (Люблін, Польща) та ГО «Асоціація випускників політологів та міжнародників Ужгородського національного університету». Видання розраховане на широкий читацький загал.

Друкується за рішенням Вченої ради факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Протокол №2 від 17 вересня 2021 року.

ISBN 978-617-8046-15-6

© Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет», 2021

©ТОВ "РІК-У", 2021

ЗМІСТ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Мирослава Лендьел РЕАГУВАННЯ НА ВИКЛИКИ ПАНДЕМІЇ COVID 19 ЯК ІНДИКАТОР РЕГІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ.....	9
Микола Палінчак, Діана Стеблак РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ США ТА ПАНДЕМІЯ COVID–19: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	15
Василь Бусленко, Орестлава Сидорчук ПАНДЕМІЯ ЯК ЕКЗОГЕННИЙ ЧИННИК НЕЛІНІЙНОСТІ ПРОЦЕСІВ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ В ДЕРЖАВАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ.....	18
Артем Синюченко ВПЛИВ COVID–19 НА ПОСИЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПРЕКАРИЗАЦІЇ В СВІТІ ТА КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	20
Марья Нестерова ОСВІТА В ПОДОЛАННІ СОЦІО-КУЛЬТУРНИХ ВИКЛИКІВ ПАНДЕМІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	23
Ольга Завадська СУСПІЛЬСТВО РИЗИКУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: НЕОЧІКУВАНІ ЗАГРОЗИ	25
Юрій Шипович, Юрій Продан ДІЯЛЬНІСТЬ ТА СПІВПРАЦЯ РУСИНСЬКОГО КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО КЛУБУ З ІНШИМИ ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID–19	27
Діана Шігімага ЗАГОСТРЕННЯ ПРОБЛЕМ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID–19.....	33
Руслана Кривенкова СОЦІО-КУЛЬТУРНІ НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ COVID–19 В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ДЕРЖАВНОУПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ	36
Антон Радько КАМПАНІЯ ЗАХОДІВ БОРОТЬБИ ВЛАДИ УКРАЇНИ З ПАНДЕМІЄЮ COVID–19 У 2020 РОЦІ: ЕФЕКТИВНІСТЬ, НАСЛІДКИ, РЕЗУЛЬТАТИ.....	40
Анна-Ангеліна Поп ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ВИНИКНЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ	54
Олександр Мушинка РОМСЬКА ГРОМАДА СЛОВАЧЧИНИ В КОНТЕКСТІ ПАНДЕМІЇ COVID–19.....	58

Петро Габрин ПРОБЛЕМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ РОМІВ ЗАКАРПАТТЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	64
Mária Košperová АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ІНФОРМАЦІЙНИХ ВОЄН І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	68
Ігор Тодоров ПРОТИДІЯ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ З БОКУ УКРАЇНСЬКИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ	71
Ганна Валєнса СТРАТЕГІЇ МИРОТВОРЧОСТІ ТА ЗАЛАГОДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ	77
Ростислав Балабан УКРАЇНА ЯК БЕЗПЕКОВИЙ МАЙДАН ЄВРОПИ	80
Віктор Петрінко ЗОВНІШНЯ ГЕОПОЛІТИКА США В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	84
Іван Барчій ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОЇ УЧАСТІ УКРАЇНИ У РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ФОРМАТУ – СХІДНОГО ФЛАНГУ НАТО – «ПОЛЬЩА – РУМУНІЯ – ТУРЕЧЧИНА»	93
Іван Мотрунич ЗБІЛЬШЕННЯ ЧИСЕЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ І ВІЙСЬКОВИХ ВИТРАТ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ЯК ВІДПОВІДЬ НА ГІБРИДНУ ВІЙНУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	96
Дем'ян Шевко АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ НАРАТИВІВ У ДОСЛІДЖЕННІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	103
Олексій Шафраньош ФЕЙК-НЬЮЗ І НОВИЙ ПРОСТІР ДЛЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ МАНІПУЛЯЦІЙ: ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ	108
Стеллас Асланов, Андрій Гавей ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ КОНФЛІКТ НА СХОДІ УКРАЇНИ ЯК НАСЛІДОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	112
Ганна Сасин ДЕФІНІЦІЯ «РЕВОЛЮЦІЇ» У ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ.....	115
Radoslava Brhlíková IMAGE OF THE ENEMY IN 21ST CENTURY (ОБРАЗ ВОРОГА В ХХІ СТОЛІТТІ).....	120

Олександр Бертолон ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ЗАГОСТРЕННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ ВИБОРІВ ДО ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У 2020 РОЦІ	125
Наталія Мудрак ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРАКТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ОФШОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄС.....	130
Василь Дудкевич РЕАЛІЗАЦІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ	133
Łukasz Lewkowicz POLAND AND UKRAINE IN COOPERATION INITIATIVES IN CENTRAL EUROPE	137
Ігор Вегеш, Маріанна Колодій КОНЦЕПТ ТОЛЕРАНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	145
Василь Кухта ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ КРАЇН ТРОПІЧНОЇ АФРИКИ	148
Микола Вегеш, Володимир Гиря, Ірина Люба Горват ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА, РУМУНІЯ І КАРПАТСЬКА УКРАЇНА ПІД ЧАС ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	150
ПОЛІТИКА, ПАРТІЇ І ВИБОРИ У ЗМІСТІ СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	
Анатолій Романюк ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ ТА ЙОГО ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ІЗ НАЦІОНАЛЬНИМ	168
Юрій Остапець МЕРЕЖЕВІ (ДІДЖИТАЛ) ПАРТІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПАРТОГЕНЕЗІ: ЩО ДАЛІ ЧЕКАЄ НА УКРАЇНСЬКУ ПАРТІЙНУ СИСТЕМУ?.....	173
Володимир Дербак ВИБОРИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ 2019 р.: ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ТРЕНДІВ	179
Анатолій Ключкович ПОПУЛІЗМ У СЛОВАЦЬКІЙ ПОЛІТИЦІ: ФОРМИ ПРОЯВУ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	182
Михайло Москалюк РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ 2020 р. В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	186

Валерій Бортніков, Сергій Байрак УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄС	188
Анастасія Лендель НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ПІВНІЧНІЙ МАКЕДОНІЇ ЯК ФАКТОР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	191
Вікторія Бокоч РЕЛІГІЙНИЙ ЧИННИК У ВИБОРЧИХ КАМПАНІЯХ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ ТА МІСЦЕВИЙ РІВНІ	196
Михайло Зан ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКО-ПАРТІЙНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ЛІДЕРІВ РУСИНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОСТІ ЗАКАРПАТТЯ У КОНТЕКСТІ ПРОВЕДЕННЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ 2020 року	199
Микола Вегеш, Микола Палінчак БІЛЯ ДЖЕРЕЛ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ В УЖГОРОДСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ (1990–2021)	208
Володимир Піпаш НАЦІОНАЛ-КОМУНІСТИ ТА НАЦІОНАЛЬНО ОРІЄНТОВАНІ КОМУНІСТИ В УКРАЇНІ (60-ті – 80-ті рр. ХХ ст.)	241
Олег Филік РАМКИ ТА ВИЯВИ ДЕФЕКТІВ І КРИТИКИ ПОЛІТИКИ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ В ЄВРОПІ	249
Олег Вольський ЛОГІКА, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА ДЕФЕКТИ РОЗВИТКУ І ЧИННОГО СТАНУ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПОЛЬЩІ	252
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ: ПРОЦЕСИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ВІДНОСИН	
Петро Петровський СУЧАСНА ПАРАДИГМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	258
Маріан Токар, Ганна Кумар ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ІНСТИТУЦІЙ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	261
Надія Кічера ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	266
Аліна Кречко, Вадим Яночко, Павло Чурей НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	270

Роксолана Попадич, Стефанія Файбиш, Григорій Чобаль, Юліанна Лендел КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У ПУБЛІЧНІЙ ВЛАДІ.....	275
Крістіна Карапетян, Мірелла Грицан СУЧАСНА СИСТЕМА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ.....	278
Олександра Боднар, Яна Волошенюк, Наталія Красілинець, Віктор Пилипчук ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ.....	280
Лілія Атнажева ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІН ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД: СТАБІЛЬНА ПОСЛІДОВНІСТЬ, АДАПТИВНІСТЬ ЧИ ХАОТИЧНІСТЬ?.....	284
Маріан Токар, Кристина Червеняк ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДИ.....	287
Володимир Попович СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	289
Вікторія Велика, Інна Кукуль, Наталія Куцина, Каріна Павкевич ДО АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	292
Микола Вегеш, Анна Чаварга ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ У КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ	294

ОСВІТА, НАУКА, КУЛЬТУРА І РЕЛІГІЯ ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Марія Кухта, Ангеліна Довбак, Ірина Голубєва ПРОДУКТИВНІСТЬ І РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ЯК КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	310
Світлана Ісаєвич МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ.....	314
Микола Вегеш, Володимир Гиря, Василь Марчук СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ, КУЛЬТУРНЕ І ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНЦІВ РУМУНІЇ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПІСУ «РОЗБУДОВА НАЦІЇ».....	316
Марія Кухта, Габрієла Сабов ПЕДАГОГІЧНІ МОТИВИ ЛІТЕРАТУРНОЇ СПАДЩИНИ АВГУСТИНА ВОЛОШИНА (20 – 30-і рр. ХХ ст.).....	321
Любов Маляр, Аліна Панющик ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА МАРКУША	324

Іванна Чейпеш

ДИДАКТИЧНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ ДІАЛОГІЧНИХ
УМІНЬ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ 327

Михайло Белень

«У СИВИНІ МОЇ БЕСКИДИ – ПРАДАВНІЙ КРАЙ ЕТНОКУЛЬТУР» 330

Роман Мегела

ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ:
ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ В СФЕРІ ОСВІТИ..... 344

Шандор Фйольдварі — Sándor Földvári

УКРАЇНА В ЄВРОПІ: ПРО ІСТОРИЧНІ КОРЕНІ СВОЄРІДНОСТІ
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ (ПАМ'ЯТІ АКАДЕМІКА Я. Д. ІСАЄВИЧА) 346

Володимир Піпаш

ВІДРОДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ: ПОДІЇ НА ВЕРЕЦЬКОМУ
ПЕРЕВАЛІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ БЕРЕЗНЯ 1939 р..... 351

Микола Вегеш, Володимир Гиря

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ 358

Володимир Басараб

ІДЕЇ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ЩОДО РОЗБУДОВИ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ 372

НА ДОПОМОГУ ВИКЛАДАЧУ ПОЛІТОЛОГІЇ

Микола Вегеш, Ганна Сасин

ПОЛІТИЧНА НАУКА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ..... 376

Микола Вегеш, Михайло Зан, Юрій Остапець

ДО ПИТАННЯ ПРО МЕТОДИКУ НАПИСАННЯ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ
ТА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ СТУДЕНТІВ-ПОЛІТОЛОГІВ 385

Любов Маляр, Аліна Панющик

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА МАРКУША

Олександр Іванович Маркуш народився 2 листопада 1891 року в місті Хуст на Закарпатті в сім'ї залізничного сторожа. Початкову та середню освіту здобув у рідному місті. 1906 р. вступив до вчительської семінарії в Мараморош-Сігеті (тепер Румунія), 1910 р. одержав диплом учителя народної освіти. У місті Тячево працював учителем початкової школи, пізніше – учителем української мови, географії, історії, природознавства у горожанській школі. У цілому понад 30 років свого життя Олександр Маркуш присвятив школі, навчанню та вихованню учнівської молоді. З 1923 року працював інспектором шкіл Тячівщини, надаючи практичну допомогу вчителям. На посаді шкільного інспектора проявив себе умілим організатором народної освіти, талановитим педагогом. Дбав про відкриття шкіл в регіоні, велику увагу приділяв комплектуванню педагогічних колективів шкіл. Запоруку успіху вбачав у створенні добросовісного, працюючого педагогічного колективу, очоленого авторитетним завідуючим чи директором школи [1, с. 107].

О.Маркуш виступав не лише як адміністратор-інспектор, але й проявив себе як справжній методист, з-під його пера у світ вийшло багато навчальних посібників та шкільних підручників для початкових і горожанських шкіл,, зокрема, з географії – «Нова Європа» (1925), «Далеким світом» (1926), «По рідному краю» (1926), «Чужі краї – чужі люди» (1930), «Наша республіка» (1926), з біології – «По всіх царствах природи» (1930), популярний господарський посібник «Садім прищепи» (1922), з природознавства – «Краєзнавство» (1937), а також «Громадянська наука» (1925), з літератури – «Друга читанка» (1930), «Перша читанка» (1931), «Живе слово» (1931), «Отчина» (1931), «Світло» (1932), букварі – «Подкарпатурський буквар» (1923), «Зорниця» (1925), «Буквар: Читайте і пишть» (1931), граматики «Рідне слово» (1923) тощо. Зміст названих книг сприяв збагаченню учнівської молоді різнобічними знаннями, формуванню їх світоглядних позицій.

Грунтовні знання основ педагогіки, методики і літератури допомогли йому створити навчальні підручники для народних шкіл, які відіграли немалу роль у формуванні національно свідомого покоління закарпатців, і ефективним засобом для цього служило художнє слово українських письменників.

Уже зі сторінок «Подкарпаторуського букваря» (Ужгород, 1923), укладеного Е. Егрецьким, М. Гуляничем і О. Маркушем, молодші школярі знайомилися з поезіями С. Воробкевича – «Веснянка» та «Рідна мова» [2].

На сторінках укладеної О. Маркушем «Зорниці: першої книжочки до читання для руських дітей» (Ужгород, 1925) закарпатські учні читали поетичні рядки Т. Шевченка «Могила», байку Л. Глібова «Чиж и голуб», вірші «Рідний край», «Гей у лісі» Б. Лепкого та «Рідна мова», «Веснянка» С. Воробкевича. Прикметно, що у контекст запропонованого для вивчення нариса «Ми русини» автор органічно вплив промовисті поетичні рядки С. Воробкевича:

Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має! [3]

«Друга читанка для 2 поступного рочника народних шкіл» (Прага, 1937), укладена О. Маркушем та Ю. Реваєм, пропонувала читачам-школярам такі поетичні твори: «Журавлі» Б. Лепкого, «Ялинка» Олександра Олеса, «Неучений» І. Франка, «Річка» Т. Шевченка, «Минуло літо», «Що я люблю», «Зимою», «Писанки» Марійки Підгірянки, «Вовки» С. Руданського та казку І. Франка «Ріпка» [4].

Читанка для 3 і 4 шкільного року народних шкіл «Отчина» (Прага, 1931), укладена цими ж авторами, представляла українську літературу творами: «Рідний край» Ю. Федьковича, «На чужині» Олександра Олеса, «Жолудь та дьні», «Рідний край» і «Чотири бажання» С. Черкасенка, «Найдорожча перлина» В. Самійленка, «Порада» Я. Щоголева, «Дивовалась зима», «Пусті і плодні слова» І. Франка, «Зорі» Б. Грінченка, «Князь Лаборець», «Пісня школяра» і «Моя стежка» Марійки Підгірянки, «Мати», «Не завидуй», «Вечер» Т. Шевченка і рядом уривків із його творів у рубриці «Из думок Т. Шевченка» [6].

У читанці для 5-6 шкільного року народних шкіл «Живе слово» (Прага, 1931), що, як засвідчує печатка, використовувалась у Державній народній школі Великого Березного, О. Маркуш та Ю. Ревай запропонували увазі читача поруч із численними творами зарубіжної літератури такі зразки творчості українських художників слова: поезії Б. Лепкого – «Журавлі», «Рідна стреха», С. Воробкевича – «То наші любі високі Карпати», Т. Шевченка – «Посланіє славному П. І. Шафарикови», «Тополя», С. Черкасенка – «За родний край», прозові твори О. Кобилянської – «В долах», Лесі Українки – «Біда навчить», Б. Грінченка – «Украла». Подається у читанці і досить обширна інформація про життєвий і творчий шлях Т. Шевченка і І. Франка [5].

Зі сторінок читанки для 7-8 шкільного року народних шкіл «Світло» (Прага, 1932) цих же авторів учні мали змогу познайомитись із поезіями: «Рідна мова», «Послі грози» Олександра Олеса, «Орися, моя ниво», «Лиха доля», «Сход

сонця» Т. Шевченка, «Прийде день» Б. Грінченка, «Сестра» Ю. Федьковича, «Каменярі», «З новим роком», «Притча про нерозум», «Притча про вдячність» І. Франка та його прозовими творами – «Малий Мирон», «Осел и лев», із віршованими творами С. Руданського – «Гей, гей воли», «До дуба», «Мудрий циганин, М. Старицького – «Лев та комашня», В. Самійленка – «Господарь и вол», Л. Глібова – «Орачі та муха» і його байкою «Дві бочки». У книзі наводиться і біографічний нарис «Чотири хвилини з життя Т. Шевченка». А розділ читанки «Краєзнавство-географія» ілюструють такі нариси: «Краса Підкарпаття» С. Руданського, «Старий Київ» Г. Хоткевича, «Море» М. Коцюбинського. У розділі «Природознавство-винаходи» учні читали прозові описи «Весна» за М. Коцюбинським і «Осінь» за І. Нечуй-Левицьким, а також твір повчального характеру «Рука в колесі» В. Самійленка [7].

Огляд змістового наповнення читанок, укладених О. Маркушем і його співавторами, дає підстави стверджувати, що, керуючись дидактичним принципом систематичності і послідовності у навчанні, автори поступово розширили літературну карту і запропонували твори, вивчення яких спрямовувалось на формування гармонійно розвиненої та суспільно активної особистості, на виховання моральних якостей, почуття громадянської, національної та особистої гідності, на утвердження у свідомості учнів ідей гуманізму, толерантності.

Актуальні питання педагогіки та методики викладання різних дисциплін Олександр Маркуш розкрив у своїх численних наукових розвідках. Знання мов (російської, чеської, словацької, угорської, німецької) давало йому можливість цікавитися духовними скарбами різних народів, популяризувати їх культурні здобутки. Активно займався перекладацькою діяльністю, переклав українською мовою твори угорських письменників. Видав підручник української мови для угорських шкіл «Руська бесіда» (1932), уклав українсько-угорський термінологічний словник (1923), брав участь у створенні підручника для румунських шкіл.

З метою збереження духовних скарбів рідного народу Олександр Маркуш збирав фольклорні та етнографічні матеріали та публікував їх на сторінках газет, журналів, альманахів. Народне визнання здобув і як редактор дитячого краєзнавчого часопису «Наш рідний край» (1922 – 1938рр.). Дбаючи про виховання майбутніх поколінь, О. Маркуш і в умовах матеріальних труднощів не припиняв видання часопису і робив це власними коштами. Окремими виданнями вийшли такі фольклорні збірники О. Маркуша, як «Казки» (1923), «Подкарпатські народні казки» (1941, 1942, 1943), «Старинні замки Подкарпаття» (1943).

1939 року, під час окупації краю хортистською Угорщиною, О. Маркуша заарештували як неблагонадійного, провів місяць в Тячівській в'язниці, потім його перевели до концтабору в с. Криву, що біля Хуста, а звідти – у концтабір Варюлопош в Ніредьгази. Наприкінці червня, після проголошення амністії, повернувся додому. Всю багату бібліотеку педагога було знищено, встановлено за ним жандармський нагляд і заборонено працювати на державній роботі.

Останні десятиріччя свого життя Олександр Маркуш присвятив літературній творчості. Окремими виданнями вийшли збірники його оповідань та повістей «Виміряли землю» (1925), «Ірину засватали» (1941), «Юлина» (1942, 1971, 1981), «Коровку гнали» (1943), «Пригоди Вовчка Товчка» (1943, 1944), «Марамороські оповідання» (1956), «Мрійники» (1961), «Лист матері» (1963), «Світанок Тиси усміхнувся» (1966), «Дорога в Широке» (1978), «Гомін Тиси» (1991). Твори О. Маркуша видано й у перекладі російською, білоруською, молдавською, литовською, угорською, чеською, словацькою, болгарською мовами. Художнє слово письменник-педагог використовував як дієвий засіб реалізації виховних завдань. В центрі багатьох його творів – образ духовно багаті людини, яка не втрачає високих моральних якостей навіть у найскрутніші хвилини життя. 1960 року за заслуги в розвитку літератури О. Маркуша нагороджено медаллю «За трудову відзнаку», а в 1970 р. – медаллю «За доблесну працю», з 1955 року був членом Спілки письменників України. Помер у м. Хуст 27 жовтня 1971 року [1, с.113].

1. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX–XX ст.). Ужгород, 1992. 290 с.
2. Егрецький Е., Гулянич М., Маркуш О. Подкарпатурській буквар. Ужгород: Школьная Помощь, 1923. 79 с.
3. Маркуш О. Зорниця: перша книжочка до читання для руських дітей. Ужгород: Свобода, 1925. 128 с.
4. Маркуш О., Ревай Ю. Друга читанка для 2 поступного річника народних шкіл. – Прага: Державне видавництво, 1937. 132 с. (Одобрено розпорядком Міністерства Шкільництва и Народної Освіти з дня 23 июня 1937 р., число 85. 368/ 37 – 1/1).
5. Маркуш О., Ревай Ю. Живе слово: читанка для 5-6 шкільного року народних шкіл. Прага: Накладом Державного видавництва, 1931. 276 с.
6. Маркуш О., Ревай Ю. Отчина: читанка для 3-4 шкільного року народних шкіл. Прага: Накладом Державного видавництва, 1931. 198 с.
7. Маркуш О., Ревай Ю. Світло: читанка для 7-8 шкільного року народних шкіл. Прага: Накладом Державного видавництва, 1932. 411 с.